

Adviescollege Stikstofproblematiek
T.a.v. voorzitter Remkes

IBAN NL 58 INGB 0666 0285 24
BIC INGBNL2A

KvK nr. 40516730

Datum 13 september 2019
Behandeld door
Telefoonnummer
Ons kenmerk
Uw kenmerk
Natuurgebied Natura 2000 in Nederland
Onderwerp Aanbevelingen voor aanpak stikstofproblematiek

Geacht Adviescollege Stikstofproblematiek, geachte heer Remkes,

In de eerste plaats willen wij u hartelijk danken voor de gelegenheid om met uw Adviescollege te spreken op vrijdag 13 september 2019. We waarderen uw oog voor de maatschappelijke dialoog.

In opvolging van dit gesprek zenden wij de kern van ons pleidooi u hierbij ook schriftelijk toe. We hopen dat dit bij zal dragen aan uw verdere werk om te komen tot een advies voor korte en lange termijn, waarbij het stikstofprobleem definitief opgelost wordt.

Met vriendelijke groet,

Marc van den Tweel
Algemeen directeur Natuurmonumenten

1. Woord vooraf

De oplossing voor het stikstofprobleem is eenvoudig. Een stevige daling van de stikstofemissies. In het verleden is al bewezen dat met een goede aanpak milieuproblemen - zonder onoverkomelijke economische of maatschappelijke complicaties – kunnen worden opgelost. Denk bijvoorbeeld aan reductie van drijfgas voor de ozonlaag en reductie van zwavel in brandstoffen voor minder zure neerslag.

De uitwerking van deze oplossing kan niet anders dan worden gezien in een breder kader dan daling van stikstofemissies voor biodiversiteit alleen. Deze uitwerking draagt immers, afhankelijk van de gekozen richting, ook fors bij aan andere thema's zoals voldoende schoon oppervlakte- en drinkwater, volksgezondheid, duurzame sociale en economische ontwikkeling van het landelijk gebied, een gunstiger klimaat, duurzame ontwikkeling van het wegverkeer, de luchtvaart, de industrie en landbouwsector, en een prettige leefomgeving met voldoende woonruimte.

Op dit moment wordt door overheid en sommige mensen de huidige situatie rond stikstof als problematisch ervaren omdat bij gebrek aan een helder kader ontwikkelingen stil zijn gevallen. Er is echter ook een geweldige kans ontstaan om nu te kiezen voor een mooie toekomst voor Nederland. Uw advies kan in hoge mate bijdragen aan het verzilveren van deze kans.

De volgende vier punten zijn de kern van de inbreng van Natuurmonumenten:

1. Natuurmonumenten stelt dat het noodzakelijk is om uiterlijk binnen 15 – 20 jaar een acceptabele stikstoflast (**kritische depositiewaarde**) op de NL natuur te bereiken.
2. Daartoe dient **generiek de totale stikstofuitstoot** in Nederland fors omlaag te worden gebracht. Alle sectoren die stikstof emitteren, dragen daarbij naar rato bij.
3. Aanvullend aan de generieke daling van de stikstofuitstoot moeten rondom kwetsbare natuurgebieden bufferzones gerealiseerd worden met gerichte maatregelen om directe stikstoflast omlaag te brengen.
4. Het uitvoeren van **herstelmaatregelen** in de natuurgebieden is noodzakelijk om voort te zetten; deels om in het verleden opgebouwde stikstofoverschot 'op te ruimen' en deels om gebieden robuuster de toekomst in te helpen.

2. Aanleiding

Het is onomstotelijk bewezen dat milieuvervuiling met ammoniak en stikstofoxiden fors bijdraagt aan verlies van biodiversiteit. In Nederland zijn de waarden dermate overschreden dat de natuurkwaliteit daar zeer onder lijdt. Al tenminste 40 jaar. Deskundigen zien dat als HET grootste probleem voor de biodiversiteit in Nederland van dit moment.

Op het eerste gezicht is dat voor de leek niet evident. Echter monitoring en onderzoek toont aan dat de natuurkwaliteit van stikstofgevoelige natuur steeds verder achteruit gaat. Nadat eerst gevoelige soorten door

directe toxiciteit verdwenen zijn, kwamen daarna soorten van voedselarme omstandigheden door het vermistende effect van stikstofverbindingen in de problemen. Inmiddels blijken veel ecosystemen door het verzurende effect van ammoniak en een groeiende onbalans in voedingselementen sterk verzwakt te zijn. Dit is een cumulatief effect. Hoe langer er een hoge depositie van stikstofverbindingen blijft, hoe groter het probleem.

Een gezonde leefomgeving is de basis van al het leven, van economie, van welvaart en gezondheid.

De stikstofdepositie beperkt zich niet tot de achteruitgang van biodiversiteit in Natura 2000-gebieden. Deze achteruitgang heeft effect op alle natuur, dus ook buiten de Natura 2000-gebieden. Het negeren van dit probleem is geen optie. Het met urgentie actief stevig reduceren van de emissies op basis van een bewezen aanpak is de enige weg vooruit.

3. Visie op de toekomst

In het landelijk gebied is een steeds grotere scheiding tussen natuur en cultuur (vooral landbouw) ontstaan. De aangewezen Natura 2000-gebieden kunnen alleen goed functioneren wanneer zij zijn gelegen in een schone omgeving met een rijke biodiversiteit. Om deze situatie weer te herstellen is het nu van belang om voedselproductie rond natuurgebieden weer te verweven met doelen als herstel van biodiversiteit, leveren van schone lucht en schoon water, beheren van het landschap en ontwikkelen van toerisme. De visie van Schouten op kringlooplandbouw is een hele grote stap in de goede richting. Natuurmonumenten hoopt dat deze ontwikkeling versneld kan worden doorgevoerd.

De doelen zijn bij deze versnelling wat Natuurmonumenten betreft niet beperkt tot het reduceren van de emissie van schadelijke stikstofverbindingen, maar vormt wel een cruciale randvoorwaarde. Het is echter net zo belangrijk om spoedig ontwikkeling van nieuwe verdienmodellen voor agrarische ondernemingen te stimuleren. Agrariërs te helpen bij het veranderen van de bedrijfsvoering en desnoods bij het stoppen daarvan, wanneer dat gezien de noodzakelijke veranderingen de wens is van de betreffende ondernemer.

De akkerbouw en grondgebonden veeteelt zijn bij een duurzaam voortbestaan van natuurgebieden een absolute bondgenoot, mits de bedrijfsvoering schoon is en biodiversiteit versterkt op het bedrijf. Boeren met de natuur in plaats van tegen natuur. Dat kan door agrarische bedrijven te extensiveren en weer aan eigen grond te binden voor de afzet van de eigen mestproductie. Door natuurbeheer op deze bedrijven te stimuleren en door de ondernemers te belonen voor de geleverde maatschappelijke diensten. De overheid speelt als spelverdeler in onze samenleving een voorwaarde scheppende rol om deze verandering in gang te zetten en te begeleiden.

4. Oplösungen op de korte termijn

Maatregelen voor de korte termijn beginnen bij een aanpak voor de lange termijn. Als de kaders helder zijn voor de lange termijn kan worden gezien wat dat betekent voor de korte termijn. Natuurmonumenten realiseert zich dat er tijd nodig is om dit milieuprobleem op te lossen. Er is echter zeer beperkt tijd beschikbaar. De aanhoudend veel te hoge stikstofdepositie in de natuur leidt tot een cumulatief effect van verzuring van de bodem. Bovendien stijgen de emissies autonoom door klimaatverandering. Met de tijd neemt het biodiversiteitsverlies dus toe, zolang de depositie boven de kritische depositiewaarden blijven.

Door de emissie van stikstofoxiden en ammoniak binnen 15 jaar terug te dringen totdat dat de kritische depositiewaarden bereikt zijn, kan het biodiversiteitsverlies een halt worden toegeroepen en ontwikkelingsperspectief geboden.

Kunnen vergunningen worden verleend voordat de stikstofruimte binnen het kader van de te realiseren daling er is? Ja, volgens Natuurmonumenten kan dat gedurende een korte aanloop periode van 2 jaar (tot 1-6-2021) mits het onderpand op deze stikstofhypotheek bestaat uit maatregelen die zonder enige juridische twijfel uitgevoerd gaan worden voor 1-6-2021 en zonder enige juridische twijfel de benodigde kwantitatieve stikstofreductie opleveren. Tevens is een harde voorwaarde dat direct actie wordt ondernomen, bijvoorbeeld door de meest knellende plaatsen inzichtelijk te maken en prioriteit te geven.

5. Oplossingen op de langere termijn

Op langere termijn is het van belang om in alle stikstof-emitterende sectoren actie te ondernemen om de uitstoot te beperken.

In de landbouw, de grootste bron van het schadelijke ammoniak en een belangrijke bron van stikstofoxiden, is het verstandig om in te zetten op extensivering, kringlooplandbouw en grondgebondenheid met weidegang. Het is uitsluitend mogelijk deze ontwikkeling adequaat te realiseren met een krimp van de veestapel. Immers, de grenzen van wat met technische maatregelen bereikt kan worden zijn behaald. Bovendien leveren de hoog technische stalsystemen geen bijdrage aan de biodiversiteit, een prettige leefomgeving en tal van andere maatschappelijke pluspunten die extensieve veeteeltbedrijven wel leveren.

Natuurmonumenten pleit er voor om deze ontwikkeling van extensivering, verweving en verbreding met prioriteit te starten in de directie omgeving van Natura 2000-gebieden. Daarmee wordt de depositie in de natuur direct aangepakt en kan parallel worden gewerkt aan het vormgeven van een gezonde, toekomst bestendige landbouw, het versterken van de natuurgebieden en de uitvoering van de ambities van het Klimaatakkoord en het Nationaal Plan voor Luchtqualiteit. De wijze waarop deze verandering tot stand wordt gebracht is bepalend voor het slagen, het welzijn en de welvaart van de agrarische ondernemers en de kwaliteit van het landelijk gebied. Stimuleren en investeren gaan daarbij voor saneren en technisch intern salderen. Dit is noodzakelijk om de transitie naar kringlooplandbouw te bewerkstelligen. Voor stoppers mag een perspectief niet kan ontbreken, omdat daarmee grond beschikbaar komt voor bedrijven die willen extensiveren.

In de sector verkeer kan bijvoorbeeld worden ingezet op de verlaging van de stikstofuitstoot door in te zetten op transitie van het Nederlandse wagenpark, waarbij de aandrijving van de auto's elektrisch of met waterstof is. Ook kan het vervoer worden verzorgd met bijvoorbeeld een groter aandeel trams, treinen en trolleybussen. Ook in het vliegverkeer zijn kansrijke ontwikkelingen op gebied van duurzaamheid die verder gestimuleerd kunnen worden.

In de woningbouw wordt inmiddels ingezet op omschakeling van gas voor verwarming en koken, naar elektriciteit. Dit draagt in de toekomst naast het halen van klimaatdoelen ook bij aan de reductie van de stikstofemissie.

In de bouw kan het verder elektrificeren van het materieel worden gestimuleerd. Dat geldt evenzeer voor de delfstoffenwinning, de landbouw, bosbouw en het natuurbeheer.

In de industrie kan innovatie worden gestimuleerd om bedrijfsprocessen schoner te maken. In de energiesector kan emissiereductie worden bereikt door in te zetten op schone en duurzame energie.

Extern salderen

Binnen het kader van de geschetste forse daling van stikstofemissies kan extern salderen een instrument zijn om de reductiedoelen te halen en gewenste veranderingen in het landelijk gebied te stimuleren. Nu al is

een ontwikkeling op gang gekomen, waarbij over sectoren heen gezocht wordt naar stikstofruimte. Mits extern salderen er op gebiedsniveau toe bijdraagt dat de lokale reductiedoelen worden gehaald, kan dit middel waardevol zijn om investeringen te doen in extensivering van bijvoorbeeld de veeteelt. Dit instrument kan er bij gebrek aan regie echter ook toe bijdragen dat zeer ongewenste ontwikkelingen worden gestimuleerd. Een helder kader en een strakke regie van betrokken overheden is noodzakelijk.

Investeren in natuurgebieden

De Natura 2000-gebieden zijn niet voor niets aangewezen. Dit was en is noodzakelijk voor de bescherming van soorten die binnen Europa afhankelijk zijn van het leefgebied in Nederland. Met andere woorden, deze bescherming is voor de betreffende soorten cruciaal om uitsterven (mondiaal) te voorkomen. In Nederland is de aanwijzing van gebieden gebeurd in de context van een ondernemend, ontwikkelend land, waarbij de bescherming van soorten belangrijk werd gevonden, maar waarvoor het minimum aan ruimte werd toebedeeld. Veel Natura 2000-gebieden zijn daarom te weinig robuust en kampen naast een te hoge stikstofdepositie, ook met verdroging en versnippering. Voor het behoud van de biodiversiteit is het van belang de aangewezen gebieden weer robuust te maken. Het gaat dan om het afmaken van het Natuurnetwerk Nederland (NNN), het herstel van de hydrologie van deze gebieden en het investeren in maatregelen in het gebied die het gebied herstellen en, zolang de stikstofdepositie te hoog is, zo gezond mogelijk houden. Forse reductie van stikstofemissie staat daarbij voorop, herstelmaatregelen mogen niet langer dweilen met de kraan open zijn.

Wat kunnen we verder doen?

Naast de uitvoering van een groot aantal natuurherstelmaatregelen zal Natuurmonumenten blijven inzetten op een transitie van de landbouw naar natuurinclusief. Ook in het kader van de aanpak van de stikstofproblematiek gaat dit onverkort door. Natuurmonumenten wil agrarische ondernemers inspireren en stimuleren, en de overstap naar een meer natuurinclusieve landbouw faciliteren. Voorbeelden van onze rol daarin liggen op het gebied van communicatie aan onze 700.000 leden, het aangaan van partnerschappen zoals met FrieslandCampina en het samenwerkingsprogramma 'Van (ver)pachter tot partner.'

In ons aankoopbeleid staat het versneld realiseren van het Natuurnetwerk Nederland en de ontwikkeling van robuuste verbindingen centraal. Daarvoor levert Natuurmonumenten reeds kennis, kunde, capaciteit en een financiële bijdrage. Het natuurbeleid is sinds een aantal jaar gedecentraliseerd naar provincies. Met genoegen constateren wij dat een aantal provincies in haar kersverse collegeakkoorden forse ambities uitspreekt waar het gaat om natuurbehoud en natuurontwikkeling. Zo heeft een aantal provincies het voornemen om, bovenop het NNN, ook het Provinciaal Natuurnetwerk een flinke extra impuls te geven de komende jaren. Dit neemt niet weg dat Rijk en de provincies gezamenlijk nog een flinke slag zullen moeten maken om het Natuurnetwerk Nederland vóór 2027 af te maken.